

Welke impact heeft de aanstaande wet Straffen & Beschermen op gemeenten?

Welke impact heeft de aanstaande wet Straffen & Beschermen op gemeenten?

In deze factsheet gaan we in op de status en impact van de wet Straffen & Beschermen (wet S&B) waarvoor er naar wordt gestreefd om deze op 1 mei 2021 in werking te laten treden. De wet heeft als doel om de straf(tijd) beter te benutten, recidive te voorkomen en beter aan te sluiten bij de opvattingen in de maatschappij.

Een onderzoek in september 2020 naar de haalbaarheid van volledige inwerkingtreding van de wet (zogenaamd gateway-onderzoek) acht de streefdatum van 1 mei 2021 niet reëel, omdat enkele belangrijke besluiten nog niet zijn genomen, de samenwerking tussen verschillende partijen nog niet voldoende is en het Ministerie van Veiligheid & Justitie (V&J) niet voldoende initiatief heeft genomen. Zelfs voor een minimale versie zijn de randvoorwaarden onvoldoende duidelijk. Wat wel voor deze invoering spreekt is de wil vanuit de gehele keten om dit succesvol tot stand te brengen. De aanbevelingen uit dit onderzoek zijn opgepakt volgens de staatssecretaris en een tweede gateway-onderzoek wordt naar verwachting afgenomen in februari 2021.

Ondanks dat de streefdatum mogelijk niet gehaald gaat worden is het wel van belang om nu al voor te sorteren om de impact en gevolgen die uit deze wet voortvloeien. De belangrijkste punten uit deze wet en welke gevolgen die hebben voor gemeenten zullen we in deze factsheet bespreken.

Algemene wijzigingen

Allereerst geven we de belangrijkste algemene wijzigingen aan die de wet beoogd. Daarbij schetsen we de huidige situatie en de nieuwe situatie en lichten we daarna enkele wijzigingen verder toe.

Huidig	Beoogd door inwerkingtreding van wet S&B
De voorwaardelijke invrijheidsstelling (v.i.) is maximaal 10 jaar (1/3 van straf)	Bij nieuw opgelegde straffen is de v.i. 1/3 van de straf, maar maximaal 2 jaar
V.i. volgt van rechtswege (automatisch) na 2/3 van straf	V.i. volgt bij nieuwe straffen niet van rechtswege, maar door beslissing OM over individuele gedetineerde o.b.v. gedrag gedetineerde tijdens gehele straf, gevaar voor maatschappij en slachtofferbelangen
Gedetineerden werken pas in latere fasen van hun straf aan terugkeer in de maatschappij	Gedetineerden werken vanaf dag 1 van hun straf aan terugkeer in de maatschappij middels hun persoonlijke Detentie & Re-integratieplan (D&R-plan)
Voor gegevensuitwisseling tussen Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) en gemeenten bestaat geen wettelijke grondslag en is er geen wettelijke basis voor toegang tot Penitentiaire Inrichtingen (PI's) door ketenpartners t.b.v. nazorg	Er is wel een wettelijke grondslag voor gegevensuitwisseling tussen DJI en gemeenten en er is een wettelijke basis voor toegang tot PI's door ketenpartners t.b.v. nazorg
Toekennen van meer interne vrijheden en activiteiten o.b.v.	Gedrag vanaf binnenkomst is de basis voor het toekennen van meer interne vrijheden en activiteiten
Verloven via Algemeen verlof en Regimesgebonden verlof. Beide worden als automatisme en vrijblijvend ervaren	Verloven via re-integratieverlof. Verlof moet bijdragen aan een concreet re-integratiedoel en wordt toegekend o.b.v. gedrag, risico's en slachtofferbelangen
Gedetineerde vallen ook onder het Arbeidsrecht en hebben Arbeidsplicht	Zowel het Arbeidsrecht als de Arbeidsplicht vervallen voor gedetineerden
Gedetineerden kunnen in de laatste intramurale fase van hun straf werken in een (Zeer) Beperkt Beveiligde Inrichting ((Z)BBI)	((Z)BBI's verdwijnen, gedetineerden kunnen in de laatste intramurale fase van hun straf werken in een Beperkt Beveiligde Afdeling (BBA)
Het Penitentiair Programma (PP) kan gestapeld worden met het v.i. waardoor ½ deel van de straf buiten een inrichting kan worden verbleven	Het Penitentiair Programma (PP) vervalt voor gedetineerden die langer dan 1 jaar straf hebben en duurt maximaal 2 maanden

Bij nieuwe straffen (na inwerkingtreding wet S&B) geldt pas dat gedetineerden op z'n vroegst op 2 jaar voor het einde van hun straf voorwaardelijke invrijheidsstelling kunnen krijgen. Als de situatie dat niet toelaat (o.b.v. gedrag gedetineerde, risico's en slachtofferbelangen) is er minder of zelfs geen v.i. Daarom is er de mogelijkheid om vanaf de eerste dag van detentie te werken aan re-integratie door de gedetineerde. Hiervoor worden re-integratiedoelen door de gedetineerde opgesteld en is er hulp beschikbaar om dit vorm te geven. Ook hulp van ketenpartners zoals reclassering en gemeenten. Om die hulp mogelijk te maken voorziet de wet in een wettelijke basis en grondslag voor gegevensuitwisseling en toegang tot PI's. De gegevensuitwisseling betreft alleen gemeenten en reclassering op het gebied van 5 belangrijke pijlers voor succesvolle re-integratie; namelijk het hebben of ontbreken van werk/inkomen, een identiteitsbewijs, zorg(verzekering), schulden/schuldhelpverlening en onderdak.

Gedrag van een gedetineerde, de risico's omtrent de gedetineerde en slachtofferbelangen spelen gedurende de hele detentie een rol. Al vanaf binnenkomst bij het opstellen van een D&R-plan tot v.i. of PP. Het is bepalend bij promotie tot het Plus-programma, bij toekenning van re-integratieverlof en voor verzoeken tot werk.

Belangrijke wijzigingen voor gemeenten

De noodzaak voor gemeenten om een goede samenwerking met ketenpartners en goede informatievoorziening te hebben is groot, omdat er jaarlijks circa 30.000 personen detentie verlaten. Dit belang voor gemeenten, maar ook de verantwoording voor gemeenten vanuit de wet Maatschappelijk Ondersteuning (Wmo), maakt dat de wet Straffen & Beschermen een aanzienlijk impact zal hebben op gemeenten.

Omdat de 5 pijlers van succesvolle re-integratie primair op het gebied van gemeenten ligt, is er met deze wet voor gemeenten een grotere rol weggelegd in de (totstandkoming) van nazorg voor gedetineerden. Zo is er al een inspanning van gemeenten afgesproken in het convenant "Richting aan re-integratie" om de reguliere dienstverlening al tijdens detentie beschikbaar te maken voor gedetineerden. Daarin is ook afgesproken dat PI's gemeenten daarvoor ook toegang geven tot de PI om hun dienstverlening te starten en/of te continueren. De wet bevat hiervoor de wettelijke basis.

Directeuren van PI's zijn er in eerste instantie verantwoordelijk voor dat gegevens van een gedetineerde over de 5 pijlers opgevraagd wordt bij gemeenten, via bijvoorbeeld de

Coördinator Nazorg bij de gemeente. Dat is in het begin van de detentie, maar kan ook gedurende de detentie om het D&R-plan up-to-date te houden. Tevens wordt er beoogd dat er een 'warme overdracht' plaatsvindt tussen de ketenpartners bij binnenkomst in én ontslag uit detentie wat de continuïteit van zorg en andere interventies ten goede komt. Hiervoor is er geëxperimenteerd met een psychiatrisch geschoolde zorgprofessional (doorzorgfunctionaris genaamd) in een PI om de aansluiting tussen de zorgsystemen van de PI, gemeenten en GGZ te verbeteren

Het bestuurlijk akkoord "Kansen bieden voor re-integratie" voorziet in een samenwerking tussen DJI, de 3 reclasseringsorganisaties en VNG. In dit akkoord is afgesproken om samen vanaf dag 1 samen te werken aan re-integratie. Hier worden ook weer de 5 pijlers onderschreven en het opbouwen van een positief ondersteunend netwerk voor (ex)gedetineerden. Verder is ook afgesproken om gebruik te maken van bestaande infrastructuur om die samenwerking vorm te geven. Ze zullen daarvoor regionale teams oprichten waarin DJI, reclassering en VLOT-adviseurs (Verbindend Landelijk OndersteuningsTeam) zijn betrokken.

Kritiekpunten

Er zijn ook een aantal kritiekpunten op de voorgenomen wet. De belangrijkste staan hieronder.

De Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) adviseert om ten aanzien van niet-justitiële gegevens en het delen daarvan wel toestemming te vragen aan de gedetineerde, omdat samenwerking en eigen regie nodig is en toestemming speelt daarbij een belangrijke rol. Ze zijn zich bewust van het risico dat dit meebrengt voor het inzicht en succes van re-integratie, maar wegen de privacy rechten zwaarder, omdat deze gegevens betrekking hebben over de periode voor en na de detentie.

Ten aanzien van privacy zijn nog een aantal opmerkingen over deze wet gemaakt door verschillende partijen. Deze geven we hieronder aan:

- Er kan meer informatie over de gedetineerden dan nodig bij slachtoffers/nabestaanden terechtkomen
- Er kan meer informatie over slachtoffers/nabestaanden dan nodig bij gedetineerden terechtkomen
- Het archiveringsbeleid is niet bij alle partijen op het niveau waar het zou moeten zijn
- Ter beheersing van deze risico's wordt wel een actieplan opgesteld in samenwerking met ketenpartners met daarin te nemen maatregelen zoals het opstellen van protocollen met afspraken wie wanneer wat mag inzien en/of delen

Een kleine noot; de effecten van deze wet ten aanzien van gegevensbescherming bij de gegevensdeling tussen DJI en gemeente is niet meegenomen in het onderzoek, omdat Nazorg binnen niet al te lange tijd op deze manier zal worden beoordeeld op gegevensbescherming.

Overwegingen

Ondanks dat er zeker nog belangrijke obstakels te nemen zijn voordat deze wet in z'n volledigheid in werking zal treden, kan al wel duidelijk zijn dat door deze wet er meer en betere samenwerking verlangd wordt van alle betrokken partijen en niet in de laatste plaats gemeenten. Gemeenten zullen zich ook actief moeten gaan bezighouden met preventie en re-integratie nog voordat zij vanwege het ingaan van (voorwaardelijke) invrijheidsstelling direct te maken krijgen met ex-gedetineerden in hun gemeente.

Als expertbureau in het sociaal domein en met veel ervaring met het organiseren van boven-organisationale samenwerking (o.a. Wet verplichte ggz) kunnen wij helpen met het organiseren van de juiste samenwerking en het voorbereiden op de aanstaande veranderingen en hun invloed op o.a. de Wmo en de Participatiewet.

Wilt u weten wat er precies staat te veranderen en wat hoe wij u kunnen helpen, neem dan contact op met Dirk Jimmink (dirk@jblorenz.nl, 06- 5428 1470) of Sander Moret (sander@jblorenz.nl, 06-15385683)